

GIRJASDOMEN OCH DESS KONSEKVENSER FÖR MARK- OCH MILJÖRÄTTEN

Museichef och juris dr Malin Brännström

Silvermuseet, Institutet för arktisk landskapsforskning, INSARC

Miljörättsdagen 4 november 2020

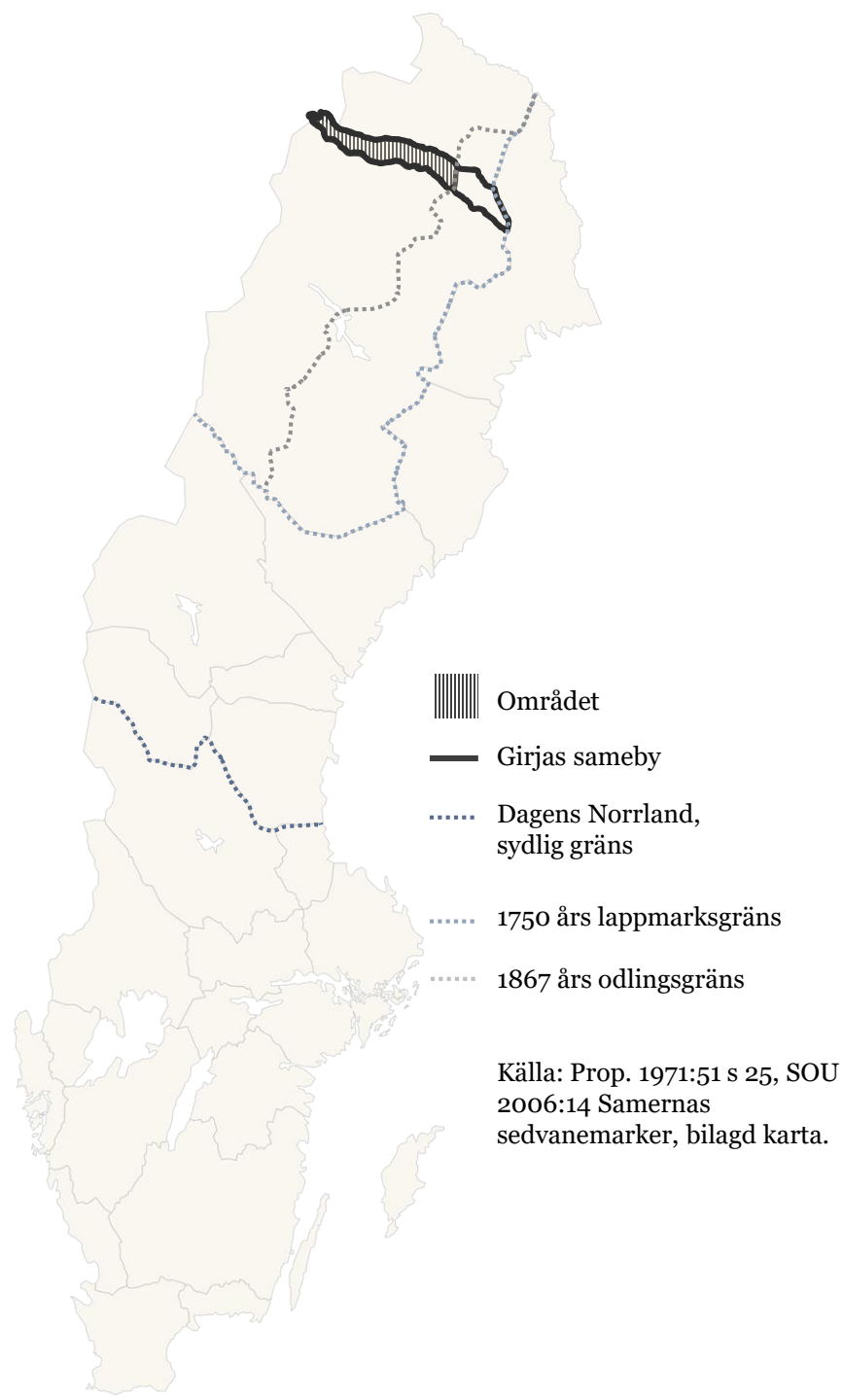
DAGENS FÖREDRAG

- Oklarheterna kring samiska markrättigheter.
- Bakgrunden till Girjasmålet, historia och politik.
- Parternas talan.
- HD:s bedömning – fokus på de delar som får betydelse vid andra prövningar.
- Viktiga slutsatser av domen.
- Vad händer nu?

The logo for Silvermuseet is a circular emblem featuring a crown atop a shield with three vertical bars. The text 'SILVERMUSEET' is written around the perimeter of the circle.

OKLARHETERNA

- Lång historia och politiska beslut över tid. Komplex rättslig situation.
- Skattefjällsdomen, NJA 1981 s. 1 – rättigheter av privaträttslig karaktär som omfattas av egendomsskyddet på samma sätt som äganderätten.
- Skydd för rennäringen som allmänt intresse, t.ex. 3:5 miljöbalken.
- Bestämmanderätt?
- Vilket skydd gäller för dessa rättigheter?
- Hur långt kan staten gå i regleringen av samiska markrättigheter?
- Samer utanför samebyarna?
- Girjasdomen för att klargöra rättigheternas innebörd.

BAKGRUND - HISTORIA

- Fram till 1750 levde i princip bara samer i Norrlands inland.
- Kolonisation främst från 1750 och framåt.
- Parallellteorin.
- Lappmarksgränsen 1750 och odlingsgränsen 1867.
- 1886 års renbeteslag – mark ovan odlingsgränsen ”till samernas uteslutande begagnande”.
- Upplåtelsesystem som sköts av länsstyrelsen – samerna inte kapabla.

BAKGRUND – BESLUTET 1993

- 1987 uttalas första gången i förarbeten att staten som markägare är innehavare av jakt- och fiskerättigheter i fjällområden.
- Ändringar i rennäringsförordningen 1993 – den fria småviltsjakten.
- Samiska protester.
- Europakommissionens uttalande.
- Offentliga utredning tillsätts (Jakt och fiske i samverkan SOU 2005:116)

The logo of Silvermuseet is a circular emblem featuring a crown atop a shield with three vertical bars. The text 'SILVERMUSEET' is written around the perimeter of the circle.

REGLERINGEN I RENNÄRINGSLAGEN

- 25 § - medlem i sameby får jaga och fiska.
- 31 § - samebyn och dess medlemmar får inte göra upplåtelser.
- 32 § - upplåtelser får göras om det kan ske utan avsevärd olägenhet för renskötseln.
- 33 § - länsstyrelsen sköter upplåtelseerna.
- 34 § - avgiften fördelas mellan berörd sameby och Samefonden.

GIRJAS SAMEBYS TALAN

- Samebyn har i förhållande till staten en ensamrätt till småviltsjakt och fiske inom samebyns område på Gällivare kronoöverloppsmark.
- Som en konsekvens av denna ensamrätt är det samebyn som får upplåta småviltsjakt och fiske utan statens samtycke.
- Staten får inte göra sådana upplåtelser.

- Grunder: Det långvariga bruket av marken. Följer av rennäringslagen. Nyttjandet av marken har lett till ensamrätt. Urfolksrätten har betydelse.

The logo of Silvermuseet is a circular emblem featuring a crown atop a shield with three vertical bars. The text 'SILVERMUSEET' is written around the perimeter of the circle.

STATENS INSTÄLLNING

- Staten bestred talan.
- Grund: Som ägare innehar staten jakt- och fiskerätt, dvs. rådigheten över jakten och fisket, och därmed upplåtelseätten.

| DN Debatt

DN Debatt. "Rasbiologiskt språkbruk i statens rättsprocess mot sameby"

PUBLICERAD 2015-06-11

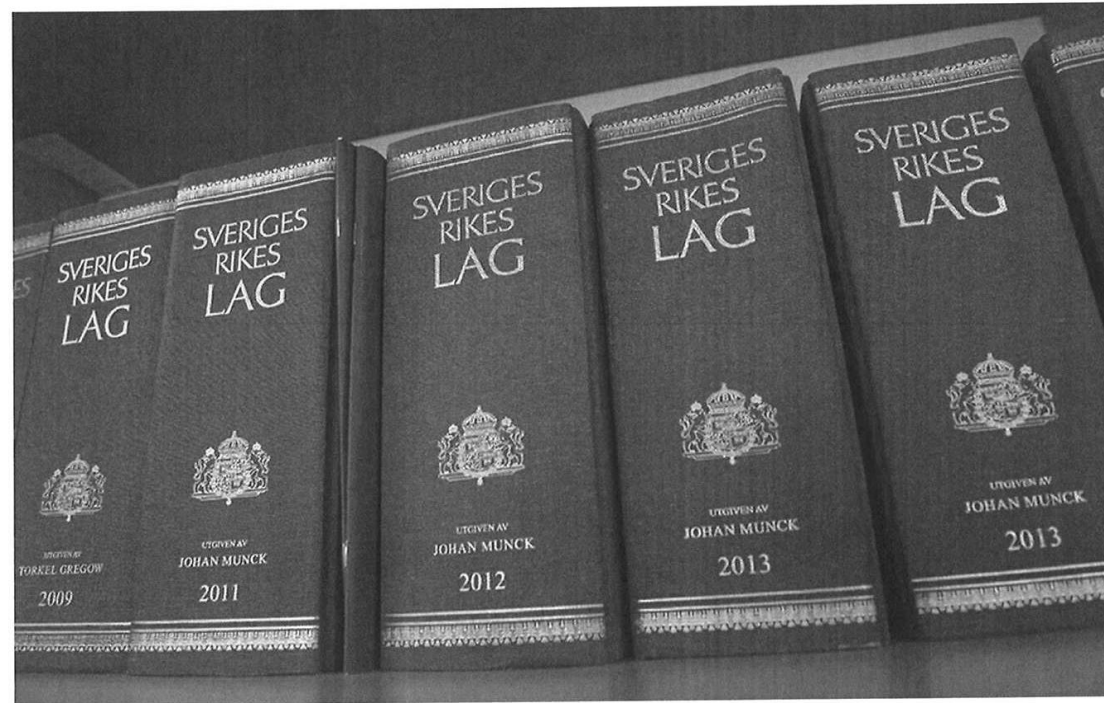

Foto: Janerik Henriksson/TT

Statens hantering av forskningsresultat i rättsprocessen med Girjas sameby utgör ett hot mot Sverige som rättsstat och kunskapsnation. Årtal av svensk och internationell forskning underkänns och man använder ett språkbruk som skulle kunna vara hämtat från rasbiologins tid. Nu måste staten ta sitt ansvar och börja agera som en demokratisk rättsstat, skriver 59 forskare.

HD:S DOMSLUT

- Girjas sameby får utan hinder av 31 till 34 §§ RNL upplåta rätt till småviltsjakt och fiske utan statens samtycke på området.
- Staten får inte upplåta rätt till småviltsjakt och fiske på området.

URFOLKSRÄTTENS BETYDELSE

- 1 kap. 2 § 6 st. regeringsformen - det samiska folkets möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv *ska främjas*.
- Staten ska agera för att samiska förhållanden ska skyddas och utvecklas.
- I viss mån avspeglar bestämmelsen folkrättsliga principer.
- Internationella traktater som Sverige har att beakta.
- Bör överväga om det finns folkrättsliga principer som bör beaktas.
- ILO 169 – ger uttryck för allmänna folkrättsliga principer som binder Sverige. Samisk sedvana ska beaktas i tillämpning av nationell rätt.

The logo for Silvermuseet, featuring a stylized crown or shield with intricate details, surrounded by the text 'SILVERMUSEET' in a circular arrangement.

BEVISPRÖVNINGEN

- Utgångspunkten är att samebyn har bevisbördan för påstådda rättigheter.
- Urfolk och de historiska förhållandena – anpassningar i beviskravet.
- Bevisning från andra områden kan användas.
- Staten har bevisbördan vad gäller omständigheter som skulle medföra att upparbetade rättigheter har upphört att gälla.

The logo of Silvermuseet is a circular emblem featuring a crown atop a shield with three vertical bars. The text 'SILVERMUSEET' is written around the perimeter of the circle.

FÖLJER ENSAMRÄTTEN AV LAG?

- Skiljaktig mening i denna del.
- Helt olika bedömningar om hur rennäringslagen ska tolkas.
- Den skiljaktiga meningen i denna del påverkar inte domens betydelse i andra frågor.

DET LÅNGVARIGA BRUKET

- HD börjar långt tillbaks i tiden och arbetar sig framåt (inte 90 år).
- Utvärderar faktiskt bruk och statens agerande.
- Samerna i området hade i mitten av 1700-talet en exklusiv rätt att råda över jakten och fisket i förhållande till staten. Motsvarar det som idag utgör jakt- respektive fiskerätt.
- Staten gjorde inte anspråk på att råda över jakten och fisket.
- Samernas position försvagades genom lagstiftning och olika statliga åtgärder. Men inga åtgärder var så tydliga och definitiva att de rättigheter som samerna upparbetat upphörde att gälla. Inte eftergivit sin rätt.

The logo of Silvermuseet is a circular emblem featuring a crown atop a shield with vertical stripes. The text 'SILVERMUSEET' is written around the perimeter of the circle.

DET LÅNGVARIGA BRUKET

- Renskötselrätten, inklusive jakten och fisket, överfördes till samebyn genom den första renbeteslagen 1886.
- Urminnes hävd ska användas för att bedöma uppkomsten av rättigheterna. Ska utgå från det faktiska bruket. Ta hänsyn till markanvändningens särskilda drag, t.ex. biologiska förhållanden och klimatförhållanden som påverkar renens vandringsmönster.

The logo of Silvermuseet is a circular emblem featuring a crown atop a shield with three vertical bars. The text 'SILVERMUSEET' is written around the perimeter of the circle.

NÅGRA VIKTIGA SLUTSATSER

- Urfolksrättens betydelse – 1 kap. 2 § 6 st. regeringsformen.
- Bestämmelsen kan påverka vid avvägningar, t.ex. 3 kap. 5 § miljöbalken.
- Samisk sedvanerätt ska beaktas.
- Bevisprövningen kan behöva anpassas.
- Urminnes hävd med anpassningar till samiskt bruk.
- I de samiska markrättigheterna ingår även rådighet över egendomen.
- Skilj mellan privata rättigheter och rennärningen som allmänt intresse!

VAD HÄNDER NU?

- En offentlig utredning ska tillsättas. Direktiven skrivs nu.
- Nya rättsliga prövningar är att vänta.
- Lokala samförvaltningsmodeller bör utvecklas.
- Innebörden av den samiska sedvanerätten bör utvecklas.

LÄSTIPS

- Allard och Brännström, Svensk Juristtidning, 2020, s. 429–452.